

Надання можливості учасникам освітнього процесу удосконалювати та адаптувати навчальні процеси, з урахуванням умов та специфіки навчального закладу може здійснюватися шляхом проведення конкурсів педагогічних інновацій серед науково-педагогічного складу закладів вищої освіти та обдарованої молоді, визнання кращих проєктів та заохочення авторів, врахування ефективності та результатів впровадження педагогічних інновацій при рейтинговому оцінюванні науково-педагогічного складу закладів вищої освіти.

Крім готовності та прагнення провадження інноваційної педагогічної діяльності безумовно необхідна відповідна кваліфікація, що вимагає належної підготовки науково-педагогічного працівника. Важливою умовою розвитку педагогічних інновацій є створення умов для постійного самовдосконалення учасників освітнього процесу. Урегульована система заходів, спрямована на підвищення кваліфікації та обмін досвідом має бути обов'язковою складовою освітнього процесу. Систематичне, безперервне навчання, можливість вивчення міжнародного досвіду необхідна умова удосконалення освітніх процесів.

Підсумовуючи вищевикладене необхідно зазначити, що основою ефективного впровадження педагогічних інновацій в навчальний процес закладів вищої освіти є узгоджена, мотивована, кваліфікована діяльність учасників освітнього процесу, спрямована на підвищення якості навчання та ефективності навчального процесу, що є невід'ємною складовою удосконалення сучасної освіти в умовах глобалізаційних викликів суспільного розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 492 с.
2. Про національну доктрину розвитку освіти : затв. указом Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 12.10.2019).
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 12.10.2019).
4. Вакулєнко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. № 4. С. 4

Одержано 06.11.2019

УДК 349.6

Ірина Валеріївна КИРЄЄВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-5447-4314>

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Конституційну основу забезпечення екологічної безпеки, у тому числі й у сфері господарювання, перш за все, складають положення ст. 50 Конституції України, яка визначає право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування шкоди, завданої порушенням цього права, та право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення;

Слід підкреслити, що стаття 50 Основного Закону України називає не одне, а цілу низку пов'язаних один з одним прав.

- По-перше, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, яке покладає:

- на повноважених суб'єктів, що надають природний ресурс для використання іншими суб'єктами, обов'язок забезпечити можливість безпечного здійснення його використання за відповідним цільовим призначенням;

- на суб'єкта, який здійснює природокористування, обов'язок здійснювати його такими способами, що не завдають негативного впливу на здоров'я людей. Критеріями безпечності використання природних ресурсів (елементів навколишнього природного середовища) є встановлені у законодавчому порядку екологічні нормативи. Відповідно до ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічні нормативи встановлюють гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних та біологічних факторів. До них, зокрема, належать: нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у довкіллі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого фізичного впливу на довкілля, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування; гранично допустимі викиди та скиди у довкілля забруднюючих хімічних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів);

- на суб'єктів, які припиняють використання природних ресурсів та повертають їх власнику або його повноважним представникам (наприклад, органам державної влади чи органам місцевого самоврядування), повернути

відповідні природні ресурси в стані, що відповідає екологічним нормативам та забезпечує можливість його подальшого використання за відповідним цільовим призначенням; тобто стан природних ресурсів після здійснення діяльності з їх використання не може бути гірший ніж той, в якому вони були отримані відповідним природокористувачем.

- По-друге, право на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище, покладає на суб'єктів-користувачів природних ресурсів обов'язок відшкодовувати заподіяну шкоду при порушенні відповідних екологічних вимог безпечності довкілля. Одночасно природокористувачі, яким завдано шкоду порушенням цього права з боку інших осіб, мають право вимагати та отримувати відшкодування шкоди з боку інших осіб. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» певним чином роз'яснює назване конституційне положення в ст. 69 зазначає, що шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі. Особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неодержаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням.

- По-третє, право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Право на поширення інформації про стан довкілля є одночасно і правом, і обов'язком природокористувача. Це право тісно перекликається з обов'язком природокористувачів дотримуватися встановлених екологічних вимог. До останніх ст. 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» відносить вимоги щодо раціонального та економного використання природних ресурсів на основі широкого застосування новітніх технологій; здійснення заходів щодо запобігання псуванню, забрудненню, виснаженню природних ресурсів, негативному впливу на стан навколишнього природного середовища; здійснення заходів щодо відтворення відновлюваних природних ресурсів; застосування біологічних, хімічних та інших методів поліпшення якості природних ресурсів, які забезпечують охорону навколишнього природного середовища і безпеку здоров'я населення; здійснення господарської та іншої діяльності без порушення екологічних прав інших осіб тощо. Хоча Закон України «Про доступ до публічної інформації» не відносить до розпорядників інформації окремо природокористувачів незалежно від форм власності, проте, виходячи з окремих нормативно-правових актів, можна зробити висновок про обов'язкове інформування природокористувачами про стан використовуваних ними природних ресурсів. Так, Державне агентство водних ресурсів відповідно до підп. 10 п. 4 Положення про державне агентство водних ресурсів аналізує та узагальнює звіти водокористувачів щодо використання водних ресурсів, перевіряє їх достовірність. Таким чином, водокористувачі мають звітувати цьому центральному органу виконавчої влади, у тому числі подавати інформацію, що стосується дотримання ними відповідних екологічних вимог.

Конституційний обов'язок не заподіювати шкоду природі та відшкодовувати завдані збитки в природокористуванні, передбачений ст. 66 Конституції України, тісно пов'язаний з обов'язком відшкодовувати шкоду, що заподіяна порушенням права на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Однак шкода, заподіяна природокористувачем або природокористувачеві, не завжди може бути пов'язана з безпечністю використання природних ресурсів як елементів навколишнього природного середовища. Уявляється, що ст. 66 Конституції України охоплює як ту шкоду, що пов'язана з порушенням права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, так і будь-яку іншу шкоду, що заподіяна як окремим природним ресурсам, так і довкіллю в цілому.

Розглядувана стаття Основного Закону України визначає обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині та відшкодовувати завдані ним збитки. Під терміном «кожний» цією статтею розуміється значне коло осіб: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, юридичні особи як України, так і іноземні, громадські організації, міжнародні організації, територіальні громади як носії відповідних прав та обов'язків, органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи, Україна як держава, іноземні держави та інші суб'єкти правовідносин.

Важливе значення у конституційно-правовому базисі норм забезпечення екологічної безпеки має стаття 16, якою встановлюється, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Цією статтею держава в особі повноважних суб'єктів зобов'язує себе приймати активну участь у забезпеченні права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Відповідно до цього й передбачене статтею 55 положення про те, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом, покладає на функціонально-повноважні органи держави забезпечувати судовий захист права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Отже, названі норми є конституційними засадами забезпечення екологічної безпеки, у тому числі й у сфері господарської діяльності. Вони є основою для інших нормативно-правових актів, які повинні спиратися на конституційні основи забезпечення існування екологічної безпеки України.

Враховуючи викладене можна зробити низку **висновків**:

- по-перше, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля має бути забезпечено кожним суб'єктом правовідносин в межах конкретних правовідносин (зокрема, при здійсненні спеціального використання водних об'єктів необхідно забезпечити безпечний для життя та здоров'я стан відповідного водного об'єкту, що позитивно впливатиме й на ті природні об'єкти, які взаємопов'язані з окремим водним об'єктом);

по-друге, незалежно від того, у чий власності знаходяться природні об'єкти (приватних суб'єктів, територіальних громад чи держави), їх власники та користувачі мають право на відшкодування шкоди, завданої порушенням вимог законодавства щодо забезпечення екологічної безпеки;

по-третє, держава в особі уповноважених органів має сприяти захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, у тому числі й у судовому порядку.

Одержано 31.10 2019

УДК 347.734(477)“18/19”

Володимир Євгенійович КИРИЧЕНКО,

професор, доктор юридичних наук, професор,

кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5497-907X>

ЗА ЩО КУПУВАТИ ЗЕМЛЮ. ПОРЕФОРМЕННИЙ ДОСВІД РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Сьогодні майже всім зрозуміло – реформування земельних правовідносин, що перманентно відбуваються в нашій країні, не призвело до позитивних наслідків, аграрна криза лише посилилась. При реалізації такої складної багатоелементної задачі важко уникнути помилок, але позбутися повторних прорахунків, маючи такий значний історичний досвід у реформуванні аграрних відносин цілком можливо.

Наша історія є прикладом численних спроб перебудови аграрного сектора економіки серед яких варто згадати селянську реформу (1861 р.), Столипінську реформу (1906 р.), лютневу та жовтневу революції (1917 р.), «воєнний комунізм» (1918 р.), НЕП (1921 р.), колективізацію (1929 р.), пост сталінські спроби реформування сільського господарства: хрущовське, брежнєвське, горбачовське. Всі вони залишили по собі значний слід, змінивши устої землеволодіння і землекористування. Причому змістовне наповнення цих реформ докорінно різняться. Спочатку це був рух у напрямі до ринку землі зі створенням міцного землевласника, потім вектор руху було змінено, за радянську добу зусилля спрямовувались на колективізацію землі, нарешті сьогодні знов розпочато рух до створення вільного ринку.

Земельна реформа в Україні стартувала практично одночасно з отриманням державою незалежності. Формально, реформування земельних відносин розпочалось у 1990 р. з постанови Верховної Ради УРСР «Про земельну реформу». Більше десятиліття Україна йшла до вільного ринку землі [1–7], й здавалося б підсумок цьому був підведений із прийняттям у 2001 р. Земельного кодексу України [8], відповідно до перехідних положень якого норми, що дозволяють вільний обіг землі набували сили з 1 січня 2005 р.

Проте, за відносно тривалий строк реформування земельних правовідносин, в українських політиків так і не сформувалася спільна точка зору відносно того коли відпустити землю в комерційний обіг. Поки що переважає думка відповідно до якої у чинному законодавстві достатньо пробілів та й взагалі відсутній правовий механізм, який би зміг забезпечити баланс інтересів та унеможливив би спекуляції й зловживання з таким стратегічним товаром яким є земля.

Але сьогодні ми чуємо впевнені популістські заяви, що безумовно «ґрунтуються на європейському досвіді», про те, що в світі немає високорозвинутих держав, в яких би не існувало вільного земельного ринку, без будь-яких бюрократичних обмежень. За для переконливості додається, що звісно будуть якісь негативні прояви, а як без цього. І нерухомість знеціниться, і колишні власники будуть позиватись щодо повернення своєї власності, і надмірна концентрація землі в одних руках, і багато чого ще. Проте ринок сам врегулює ці негаразди, на то він і ринок, а іноземцям ми землю віддавати не будемо. Хоча осінні зміни 2012 р. до Земельного кодексу України дозволили іноземним юридичним особам купувати землі несільськогосподарського призначення, а ст. 20 цього ж кодексу дозволяє перевести землі сільськогосподарського призначення у несільськогосподарські.

Історія розвитку економіки та фінансів свідчить, що у часи відносно стабільного розвитку держави для поживлення ділової активності використовувався ліберальний підхід, а в періоди криз та зростання суспільної напруги відбувається посилення ролі держави та державних фінансів у соціальних і економічних перетвореннях. При виникненні надзвичайних ситуацій в економіці держава приходить на допомогу традиційному, в тому числі й ринковому, механізму, що став неефективним. Дослідження питання щодо того як поводить себе держава в подібній ситуації, на наш погляд, має неабияке значення для сучасної України.

Сьогодні в Україні сільгоспвиробнику неможливо отримати довгострокову позику на прийнятних, рентабельних умовах, проте до 1917 р. таких проблем у хліборобів майже не існувало. За великим рахунком можна вести мову про відсутність в державі системи іпотечного ринку та його головного елементу, що передбачав земельний кодекс, Державного земельного (іпотечного) банку. Банк було ліквідовано навіть не давши йому запрацювати.

Необхідність влаштування земельного кредиту в Російській імперії була визнана ще за часів підготовки до реформування земельних відносин. Перші роки правозастосовної практики положень 19 лютого 1816 р. тільки утвердили ці переконання. Це не була суто національна впевненість, західний досвід остаточно довів, що «без кредиту